

IRMA SULKUNEN

Kaksi tietä naiskansalaisuuteen

Suomen ja Uuden-Seelannin äänioikeusuudistusten vertailu

Irma Sulkunen tarkastelee vertailevasta näkökulmasta Uuden-Seelannin ja Suomen äänioikeusuudistuksia. Hän asettaa reformit laajempiin historiallisiin, kulttuurisiin ja sosio-poliittisiin yhteyksiin ja kysyy, millaisia naiskansalaisuuden malleja uudistuksissa hahmoteltiin. Sulkunen painottaa demokraattisen kansalaisuuskäsitteen sukupuolitunutta luonnetta, mutta myös muita kansalaisuutta määrittäneitä tekijöitä, jotka muovasivat länsimaisia tasa-arvotulkintoja.

■ Satavuotiasta suomalaista demokratiaa muistettiin vuosina 2006–07 monin eri tavoin. Valtiovallan järjestämien juhlallisuuksien ohella merkkivuoden kunniaksi ilmestyi joukko julkaisuja, joista näyttävimpiä olivat epäilemättä uuden eduskuntalaitoksen historiasarjan useat osat. Se, että yli 90 prosenttia maan väestöstä tuli tällöin äänioikeuden piiriin aiemman runsaan seitsemän prosentin sijaan, nostettiin kyllä näkyvästi esiin, mutta ehkä suurimman huomion sai sittenkin naisten äänioikeuden toteutuminen radikaaliksi luonnehditun eduskuntareformin yhteydessä. Kuvaavaa on, että eduskuntalaitoksen historiasarjassa naisten

eduskuntatoiminta sai erillisteoksen ja juhluvuoden tapahtumissa nimenomaan naiset – ja naisjärjestöt – nostettiin erityisen juhlinnan kohteiksi. Samaa linjaa noudattivat myös naisjärjestöt itse, jotka yli puoluerajojen nostivat näkyvästi esiin juhluvuoden merkityksen sukupuolten välisen tasa-arvon tärkeänä merkkipaaluna Naisten äänioikeuteen kiteytettiin paljolti myös vuonna 1906 toteutetun äänioikeusreformin kansainvälinen merkittävyys.¹

Juhluvuoden painotukset muistuttavat mielenkiintoisella tavalla historiallisen muistin muuttuvasta luonteesta, siitä, miten yhteiskunnalliset olosuhteet muovaavat käsityksiä menneisyydestä, nostavat esiin kuhnkin aikaan sopivia painotuksia ja painavat vastaavasti piiloon toisia. Esimerkiksi 1950-luvulla julkaistussa eduskunnan historiasarjassa kysymys naisten äänioikeudesta käsiteltiin kuin ohimennen yleisen parlamenttireformin yhteydessä.² Samoin naisten

1. Irma Sulkunen & Maria Lähteenmäki & Aura Korppi-Tommola (2006) *Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta*. Helsinki: Edita. Teos ilmestynyt ruotsiksi 2008. Muista julkaisuista esim. Marjaliisa Henttilä & Alexander Schug (2006) (hrsg.) *Von heute an für alle! Hundert Jahre Frauenwahlrecht*. Berlin: Finnland-Institut in Deutschland. Teos ilmestynyt myös ruotsiksi ja englanniksi. Juhluvuoden jälkisatoa on myös teos Irma Sulkunen & Seija-Leena Nevala-Nurmi & Pirjo Markkola (2009) (eds.) *Suffrage, Gender and Citizenship: International Perspectives on Parliamentary Reforms*. Cambridge Scholars Publishing. Naisjärjestöjen julkaisuista tärkeimpänä mainittakoon Anna Moring (2006) (toim.) *Sukupuolen politiikka: naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa*. Helsinki: Otava. Teos julkaistiin yhteistyössä naisjärjestöjen yhteistyöelimen, NYTKIS ry:n kanssa.

2. O. Seitkari (1958) *Eduskuntalaitoksen uudistus 1906. Suomen kansanedustuslaitoksen historia V*. Helsinki.

yhteiseisiintymisen asian tiimoilta jäi vähäiseksi. Vasta 1980-luvulla naisten äänioikeus erilliskysymyksenä nousi merkittävästi esiin ja sen jälkeen painotus on käynyt yhä tuntuvammaksi. Sekä äänioikeuden 80- että 90-vuotisjuhlallisuuksien yhteydessä muistettiin naisten tasa-arvotavoitteiden toteutumista erillisjulkaisuilla³ ja naisten poliittisen kansalaisuuden 100-vuotismuistoa vaalivat kaikki naisjärjestöt poliittisista linjoista riippumatta yhdenmukaisesti. Tämä on kiinnostavaa erityisesti siksi, että vielä vuonna 1905 porvarilliset naisasiayhdistykset eivät suinkaan kannattaneet yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta vaan ajoivat poliittisten oikeuksien laajentamista vain ylempien väestöryhmien naisille.

Naisten äänioikeuden satavuotisjuhlaa vietettiin runsas vuosikymmen Suomea aiemmin myös toisessa naisten äänioikeuden uranuurtajamaassa, Uudessa-Seelannissa, jossa naiset olivat saaneet äänioikeuden vuonna 1893. Juhlinta oli näyttävää ja merkivuoden julkaisuissa valotettiin monipuolisesti naisten roolia omien oikeuksiensa ajajina sekä nostettiin näkyviin nuoren kolonialisen valtion merkkinaisia.⁴ Keskittyminen naisten äänioikeuteen oli ymmärrettävää, sillä päinvastoin kuin Suomessa, Uudessa-Seelannissa miesten yleinen äänioikeus oli brittiläisen perinteen mukaisesti toteutunut ensin ja naiset yhtenäisenä ryhmänä olivat jääneet poliittisen kansalaisuuden ulkopuolelle. Huomattavaa on, että Uudessa-Seelannissa myös maorimiehet oli sisällytetty äänioikeuden piiriin ennen eurooppalaisia naisia. Samoin maorinaiset saivat 1893 periaatteessa samat oikeudet kuin valkoiset siirtolaisnaiset. Tästä huolimatta väestöryhmien välillä vallitsi sekä sosiaalinen, taloudellinen että poliittinen epätasa-arvo ja näennäinen rinnakkainelo piti sisällään selkeitä rotujännitteitä. 'Unohtamisen politiikka' nojasikin Uudessa Seelannissa naisten äänioikeusjuhlinnassa selvään 'pakeha'-keskeisyyteen, jossa ei juurikaan pohdittu äänioikeusproblematiikkaa maorinaisten tai yleisemmin maoriväestön omasta näkökulmasta. Toisaalta kovin voimakkaasti ei juhlavuoden yhteydessä korostettu myöskään sitä, että vuonna 1893 toteutettu

reformi ei naisten osalta ollut suinkaan täydellinen vaan koski ainoastaan äänioikeutta.⁵

Vaikka kysymys siitä, mikä maa myönsi ensimmäisenä naisille äänioikeuden, on siinänsä epäolennainen, näiden kahden uranuurtajamaan vertailu voi avata kiinnostavia näkökulmia siihen, miten modernin demokratian eri linjat muotoutuivat 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Periaatteessa samaan prosessiin niputetut uudistukset saattoivat pitää sisällään merkittäviä kulttuurisia eroja ja johtaa sitä kautta toisistaan suurestikin poikkeaviin kehityslinjoihin. Tarkastellen seuraavassa vertailevasta näkökulmasta Uuden-Seelannin ja Suomen äänioikeus uudistuksia. Asetan reformit laajempiin historiallisiin, kulttuurisiin ja sosio-poliittisiin yhteyksiin ja kysyn, millaisia naiskansalaisuuden malleja uudistuksissa hahmoteltiin. Painotan demokraattisen kansalaisuuskaiteen sukupuolittunutta luonnetta, mutta myös muita kansalaisuutta määrittäneitä tekijöitä, jotka muovasivat länsimaisia tasa-arvotulkintoja.

3. Julkaisuista ks. Hannele Kurki (1986) *Naisten äänioikeus 80 vuotta*. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita; Pirjo Markkola & Alexandra Ramsay (1997) (toim.) *Yksi kamari – kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. Helsinki: Eduskunnan kirjasto.

4. Juhlavuoden julkaisuista merkittävin oli kokoomateos Caroline Daley & Melanie Nolan (1994) (eds.) *Suffrage & Beyond: International Feminist perspectives*. Auckland University Press and Pluto Press. Muista julkaisuista esim. Charlotte Macdonald (1993) *The Vote, the Pill and the Demon Drink: A History of Feminist Writing in New Zealand, 1869–1993*. Bridget Williams Books; Charlotte Macdonald & Merimeri Penfold & Bridget Williams (1992) *The Book of New Zealand Women. Ko Kui Ma Te Kaupapa*. Bridget Williams Books; (1993) *New Zealand Women in the 19th Century* (selected and edited by Sheryll Ofner) Macmillan New Zealand; *The Suffragists: Women Who Worked for the Vote*. Bridget Williams Books. Muutamaa vuotta aiemmin oli uusintapainoksena ilmestynyt myös Patricia Grimshaw'n (1987) teos *Women's Suffrage in New Zealand*. Auckland University Press, Oxford University Press (first published 1972).

5. Rasistiset implikaatiot nousivat tosin esiin etenkin julkaisun Daley & Nolan (1993) eräissä artikkeleissa. Ks. erityisesti Ann Curthoys, "Citizenship, Race and Gender: Changing Debates Over the Rights of Indigenous Peoples and the Rights of Women" ja Marilyn Lake, "Between Old Worlds and New: Feminist Citizenship, Nation and Race, the Destabilisation of Identity".

Tarkastelun lähtökohtana on se yleinen huomio, että kansalaisuus, jota sekä Uudessa-Seelannissa että Suomessa – kuten muissakin länsimaissa – 1800- ja 1900-luvun vaihteessa jäsennettiin, oli erottamaton osa uudentyyppisen kansakunnan muodostumista. Siten myös ne kriteerit, joita kansalaisuudelle asetettiin, määrittyivät suhteessa samanaikaisesti muotoutuviin nationalistisiin ideologioihin. Arvot, jotka tukivat kansakuntien vahvistamista, siirtyivät kansalaisuushyveiksi ja muodostuivat niiksi ehdoiksi, joiden katsottiin oikeuttavan poliittisen vallan käyttöön. Samalla määritettiin ne tekijät, joilla rajattiin valtiolliseen kansalaisuuteen kuuluvien piiriä. Näistä sukupuolen ohella merkittävimmät olivat rotu/etnisyys, luokka, kieli ja uskonto. Kaikki nämä komponentit olivat jollakin tavoin aina läsnä kun kansalaisuudesta äänioikeusuidustusten yhteydessä keskusteltiin. Liberalismin leviäminen tarjosi näille käsityksille yhteisen transnationaalisen liikkumapinnan, mutta toisaalta myös kansalliset variaatiot olivat tuntuvat. Kussakin maassa vallitsevat yhteiskunnalliset ja poliittiset reunaehdot ratkaisivat viime kädessä sen, miten kansalaisuuden eri komponentit kiinnittyivät toisiinsa ja siten myös sen, millaiseksi naiskansalaisuuden sisältö eri kulttuuriipiireissä muodostui.

Kansakuntakehitys ja sukupuolijärjestelmät

Vertailun Suomen ja Uuden-Seelannin välillä tekee kiinnostavaksi se, että paitsi maantieteellisesti ja luonnonolosuhteiltaan, myös kulttuuriltaan ja valtiollisilta traditioiltaan maat olivat vielä 1800-luvun alussa hyvin etäällä toisistaan. Eteläisellä Tyynellä merellä sijaitseva saari liitettiin virallisesti Brittiläiseen imperiumiin 1840 niin kutsutulla Waitangin sopimuksella (the Treaty of Waitangi), joka synnytti aina meidän päiviimme asti ulottuvan ristiriidan maori- ja pakehaväestön välillä. Kruunun edustajat katsoivat sopimuksen sallivan siirtolaisväestön levittäytymisen myös maoriheimojen perinteisesti asuttamille alueille kun maorit puolestaan tulkitsivat sen takaavan heimojen perinteisten maa-alueiden pysymisen alkupe räisväestön hallinnassa ja kruunun suoje-

luksessa.⁶ Kansakuntakehityksen kannalta olennaista joka tapauksessa oli, että Waitangin sopimuksen seurauksena Aotearon saarilla siirtolaisuusasutus lähti voimakkaaseen kasvuun samalla kun maorien väestökehitys kääntyi laskuun ja heidän kulttuurinen ominaislaatusensa joutui vakavasti uhatuksi. Väestöryhmien välistä voimasuhteiden vauhditti ja legitimoivat länsimaisen valtiohallinnon kehittäminen, joka nojasi itsestään selvästi eurooppalaisen väestön eli pakehan arvomaailmaan ja keskittyi heidän hallintaansa.

Suomi puolestaan oli irrotettu vuonna 1809 Ruotsista ja liitetty autonomisena alueena Venäjän keisarikuntaan. Liitoksen yhteydessä Suomi sai pitää Ruotsin vallan ajalta periytyvät perustuslait, rakentaa oman keskus- ja paikallishallinnon sekä kansantalouden. Valtiollinen muutos käynnisti Suomessa nopeasti kansakuntakehityksen, jonka perusteluissa nojattiin – tai sellaisiksi konstruoitiin – suomalaisuuden pitkä historiallinen jatkumo, jonka kehittelylle autonomisen hallinnon katsottiin vihdoinkin tarjoavan toteutumisen mahdollisuudet. Kansakuntaidentiteetin työstäminen kärjistyi vuosisadan loppua kohti tultaessa radikaaliksi nationalismiksi ja johti vuonna 1917 maan täydelliseen itsenäisyyteen.

Kansakuntakehityksen samanaikaisuudesta huolimatta muodostumassa olevien valtiokokonaisuuksien sisällölliset erot olivat siis tuntuvat. Sama koski väestömuodostusta ja sen historiallisia taustoja. Esimerkiksi, molemmissa maissa väkiluku kasvoi nopeasti, vaikkakin osittain eri syistä. Suomessa nopea väestönkasvu käynnistyi 1700-luvun lopulla ja kiihtyi seuraavalla vuosisadalla voimakkaiden taloudellisten muutosten ja terveysolojen kohentumisen seurauksena niin, että kun vielä 1750-luvulla väkiluku oli alle 500 000, se ylitti vuonna 1879 kahden miljoonan ja 1913 kolmen mil-

6. Waitangin sopimuksesta sekä sopimuksen englannin- ja maorinkielisten versioiden tulkintakiistoista ks. esim. Marcia Stenson (2004) *The Treaty. Every New Zealander's Guide to the Treaty of Waitangi*. Random House.

joonan rajan.⁷ Uudessa-Seelannissa puolestaan 1800-luvun puolivälissä kokonaisväkiluku oli vasta hieman yli 130 000, mutta ylsi voimakkaan siirtolaisuuden vuoksi 500 000:een vuonna 1880 ja miljoonaan 30 vuotta myöhemmin.⁸ Edelleen, Suomessa väestö oli sosiaalisesti, kulttuurisesti ja etnisesti poikkeuksellisen yhtenäinen ja sen kiinteytymistä kansakunnaksi oli helppo perustella vuosituhantisella historiallisella traditiolla. Uutta-Seelantia länsimaisena kansakuntana leimasi sitä vastoin historiatomuus, väestöllinen hajanaisuus ja yhtenäisen kulttuuriperinteen puuttuminen, mitä ei maan asuttamisvaiheessa kyennyt peittämään siirtomaavaltion tiivis sidonnaisuus Englannin emävaltioon. Kulttuuriperinteen hajanaisuutta lisäsivät maan alkuperäisväestön, maorien, monet heimokohtaiset traditiot. Väestöllinen ero maiden välillä näkyi myös uskonnollisissa voimasuhteissa. Suomea leimasi luterilainen, valtion kanssa läheisesti liittoutunut homogeenisuus, kun uskonnollisesti hajanainen Uuden-Seelannin valtio puolestaan rakentui alusta lähtien tunnustuksettomalle pohjalle.⁹

Eroista huolimatta elämän arki saattoi molemmissa maissa näyttää silti yllättävän samanlaiselta. Näin oli etenkin maaseudun lapsirikkaissa viljelijäperheissä, joissa pohdinnat kansakunnan muodostumisen ideologisista juurista tuskin olivat päivittäin esillä. Vallatessaan maata Aotearoan alkuperäisväestöltä, maoreilta, eurooppalaiset, lähinnä brittiläisperäiset siirtolaiset toivat mukanaan voimakkaan yrittäjäeetoksen ja raivaajakulttuurin. Ilman näitä ei elämän ehtojen rakentaminen uudessa, tuntemattomassa maassa olisi onnistunut ja niinpä rohkea ja uuttera pioneerihenki jäi pitkäksi aikaa leimaamaan uuden kansakunnan identiteetinmuodostusta.¹⁰ Nämä piirteet eivät olleet vieraita myöskään Suomessa, jossa 1800-luvulla nopeasti voimistunut väestönkasvu ja taloudelliset uudistukset kiihdyttivät yksityiseen yritteliäisyyteen perustuvaa tuotantomuotoa ja löivät leimansa myös maataloudessa voimistuneeseen rakennemuutokseen. Suur tuotannon kasvun vastapainona myös pientilojen lisäys oli tuntuva, mikä lähensi Suomea elinkeinora-

kenteellisesti Uuteen-Seelantiin, jossa pientilojen osuus maataloustuotannossa oli 1800-luvulla niin ikään korkea. Molemmissa maissa myös maataloustuotannosta tavalla tai toisella toimeentulonsa hankkivien suhteellinen osuus koko väestöstä oli erittäin suuri.¹¹

Tämä heijastui merkittäväällä tavalla sukupuolten väliseen suhteeseen, jota jyrkän vastakkaisuuden sijasta leimasi komplementaarisuus; puoliset muodostivat työparin, jossa molempien osapuolten panos oli yhtä tärkeä perheyksikön toimeentulon turvaamiseksi. Etenkin pientiloilla tämä oli suoranainen elinehto perheyksikön toimivuudelle. Naisten osalta tämä merkitsi sitä, että heidän oli molemmissa maissa osallistuttava kotitalouden ohella myös maataloustöihin, usein siihen katsomatta, mikä työ 'perinteisesti' kuului miehille ja mikä naisille. Uudessa-Seelannissa uudisraivaajien vaimot saivat poikkeuksellisen keskeisen roolin myös siksi, että juuri heidän katsottiin stabilisoivan nuoren siirtomaavaltion sosiaalista perustaa ja rakentavan siten edellytyksiä yhtenäisen kansakunnan muodostumiselle. Ongelma oli keskeinen etenkin eurooppalaisen asutuksen alkuvaiheessa, mutta myöhemminkin muun muassa kullankaivajien, merimiesten ja tilalta toisel-

7. Suomen väkiluvun kehitys 1750–2006. http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006_2007-03-23_kuv_001.html.

8. Alkuperäisväestöä koskevat luvut ovat arvioita. Ks. *New Zealand: population growth of the whole country*, <http://www.populstat.info/Oceania/newzealc.htm>; *New Zealand Official Handbook 1892–1920*.

9. Uuden-Seelannin uskonnollisista suhteista ks. esim. H.R. Jackson (1987) *Churches & People in Australia and New Zealand 1860–1930*. Allen & Unwin/Port Nicholson Press; (1990) *Religions of New Zealanders* (ed. by Peter Donovan). Dunmore Press.

10. Esim. Jock Phillips (1987) *A Man's Country? The Image of the Pakeha Male – A History*. Penguin Books.

11. Maiden sosiopoliittisista yleispiirteistä sekä tuotantorakenteista 1800-luvulla ks. esim. W. H. Oliver with B. R. Williams (1991) (ed.) *The Oxford History of New Zealand*. Oxford and Auckland: The Clarendon Press and Oxford University Press (first published 1981); Philippa Mein Smith (2005), *A Concise History of New Zealand*. Cambridge University Press; Matti Peltonen (2004) (toim.) *Suomen maatalouden historia, osa 2. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle*. Helsinki: SKS.

le kiertävien keritsijöiden katsottiin synnyttävän sellaista yhteiskunnallista epävakautta, jota naiset perheenemäntinä, vaimoina ja äiteinä voisivat tehokkaasti hillitä. Samansuuntainen tendenssi oli nähtävissä myös Suomessa, jossa tilattoman väestön nopea kasvu, irtolaisasetusten kumoaminen ja teollistuminen synnyttivät yhteiskunnallisia ongelmia, jotka uhkasivat kansakunnan sosiaalista ja ideologista kiinteyttämistä. Naisten rooliksi muodostui tässä tilanteessa toimia nationalismin konkreettisena kasvualustana eräänlaisina perusyhteisöjen hyvinvoinnista ja tulevien sukupolvien kasvattamisesta huolehtivina 'kodinturvajoukkoina'. Niin Uudessa-Seelannissa kuin Suomessa onkin katsottu naisten vahvan tuotannollisen aseman ja heidän keskeisen roolinsa yhtenäisen kansakunnan luomisessa vaikuttaneen ratkaisevasti siihen, että näissä maissa naisten poliittiset oikeudet toteutuivat poikkeuksellisen varhain.¹²

Vaikka argumentointi naisten äänioikeuden puolesta oli molemmissa maissa samansuuntaista, perusteluissa oli kuitenkin nähtävissä myös selviä eroja. Erot kulminoituivat nimenomaan kysymykseen naiskansalaisuuden luonteesta ja toteuttamisjärjestyksestä. Uuden-Seelannin parlamentti ja julkinen sana kävivät tässä suhteessa kovan kamppailun vastustajien pitäessä viimeiseen asti kiinni siitä emämaassa omaksutusta linjasta, että yleinen äänioikeus kuuluu ensin miehille ja vasta sen jälkeen voitiin harkita naisten poliittisten oikeuksien toteuttamista. Suomessa, jossa demokratian läpimurto tapahtui kiihkeän ulko- ja sisäpoliittisen kuohunnan saattelemana, valtiollisen äänioikeuden ja sukupuolen suhde jäi eduskuntareformin valmistelussa sen sijaan verraten vähälle huomiolle. Itse asiassa kansalaisuuden sisällön tulkinta siirtyi pohdittavasti perusteellisemmin vasta muodollisesti tasarvoisen kansalaisyhteiskunnan poliittisissa ja sosiaalisissa käytännöissä.

Edustusjärjestelmät ja naisen äänioikeus

Etsittäessä syitä näihin eroihin huomio luonnollisesti kiinnittyy ensin niihin edustuslaitosten rakentamiin reunaehtoihin, jois-

sa uudistukset kummassakin maassa toteutettiin. Suomessa prosessin kiihdyttäjänä toimi yhtäältä vanhakantainen säätyjärjestelmä, joka sulki sukupuoleen katsomatta väestön valtaosan parlamentaarisen vaikuttamisen ulkopuolelle. Näin oli siitä huolimatta, että äänioikeuden laajentaminen oli ollut vilkkaan keskustelun kohteena jo edellisen vuosisadan puolella. Joitakin laajennuksia nimenomaan miesten edustusoi- keuteen olikin saatu, mutta länsimaisesti vertaillen epäsuhta äänivaltaan oikeutettujen ja sitä vailla olevien kesken oli edelleen poikkeuksellisen suuri. Toisaalta sukupuoli ei ollut myöskään vielä muodostunut yhtä jyrkäksi poliittisia oikeuksia ja kansalaisidentiteettejä määrittäväksi vedenjakajaksi kuin useimmissa muissa länsimaissa. Omaisuuttaan itsenäisesti hallitsevilla naisilla oli, kuten esimerkiksi Åsa Karlsson Sjögren on osoittanut, säätyjärjestelmän aikana ollut periaatteellinen mahdollisuus osallistua poliittiseen päätöksentekoon. Paikallistasolla vastaava oikeus vahvistettiin myös uusissa kunnallisasetuksissa, jotka hyväksyttiin maalaiskuntien osalta vuonna 1865 ja kaupunkikuntien 1873. Samanaikaisesti vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksessä naiset kuitenkin suljettiin eksplisiittisesti valtiollisen ää-

12. Uuden-Seelannin osalta esim. Raewyn Dalziel, "The Colonial Helpmeet: Women's Role and the Vote in Nineteenth Century New Zealand", *The New Zealand Journal of History* 1977/2; Erik Olssen (1980) "Women, Work and Family: 1880–1926" in *Women in New Zealand Society* (ed. by Phillida Bunkle and Beryl Hughes). George Allen & Unwin; Erik Olssen (1999), "Families and the Gendering of European New Zealand in the Colonial Period, 1840–80". *The Gendered Kiwi* (ed. by Caroline Deley and Deborah Montgomerie). Auckland University Press; Erik Olssen and Andree Levesque (1978), "Towards a History of the European Family in New Zealand". *Families in New Zealand Society* (ed. by Peggy Koopman-Boyden), Methuen Publications. Suomen osalta esim. Elina Haavio-Mannila (1970) *Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit*. WSOY, erit. 82–92; Sulkunen (2006); vrt. myös Norjan osalta esim. Ida Blom, "Women's Politics and Women in Politics in Norway Since the End of the Nineteenth Century" in *Scandinavian Journal of History* 1987; ks. myös Irma Sulkunen (1987) "Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus". *Kansa liikkeessä* (ed. by Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds and Henrik Stenius). Kirjayhtymä, 157–172; Irma Sulkunen (1990) *History of the Temperance Movement: Temperance as a Civic Religion*. Edwin Mellen Press, erit. 1–26.

nioikeuden ulkopuolelle. Koska porvaris- ja talonpoikaissäädäyissä valtiopäivämiesten valinta oli sidottu kunnalliseen päätöksentekoon, etenkin 1880-luvulla organisoituneen naisasialiikkeen taholta alettiin nostaa esiin kriittisiä kysymyksiä kunnallisen ja valtiollisen äänioikeuden välisestä ristiriidasta.¹³

Samoin kuin kansainvälisesti, myös Suomessa kysymys naisten äänioikeudesta ja sen sosiaalisista rajoista nousi kuitenkin polttavaksi vasta vuosisadan vaihteessa. Ensimmäinen anomusehdotus naisten äänioikeuden laajentamiseksi sääty- ja varallisuusrajojen puitteissa jätettiin valtiopäiville vuonna 1897 ja sen jälkeen samansisältöisten anomusten määrä lisääntyi vuosi vuodelta. Vuonna 1902 perustettu kansainvälinen naisten äänioikeusallianssi (*The International Woman Suffrage Alliance*), vahvisti yhteiseksi linjakseen vaatimuksen naisten äänioikeuden toteuttamisesta samoin perustein kuin miehillä jo oli. Tähän kantaan myös suomalaiset naisasiayhdistykset yhtyivät. Kansainvälinen työväenliike puolestaan ajoi yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta, jonka Suomessa tulkittiin jo vuonna 1899 merkittävän poliittisen kansalaisuuden toteutumista ilman luokka- ja sukupuolirajoja. Etenkin angloamerikkalaisissa maissa, joissa miesten äänioikeutta oli kautta koko 1800-luvun laajennettu asteittain naisten jäädessä uudistusten ulkopuolelle, naisliikkeen kansainvälinen ohjelma saavutti nopeasti kaikupohjaa ja voimisti suffragettiliikkeen militantteja toimintamuotoja. Suomessa sen sijaan parlamentaaristen rakenteiden vanhakantaisuudesta johtuen äänioikeus naisten erilliskysymyksenä sai kansainvälisesti tarkastellen vain vähän huomiota ja leimautui nopeasti yläluokan etuihin kiinnittyväksi luokkatavoitteeksi. Äänioikeudettomien valtavirta – naiset mukaan lukien – ryhmittäytyivät sen sijaan työväenliikkeen ja muiden demokratian radikaalia laajentamista tukevien kansanliikkeiden taakse.

Kansalaisyhteisyyksistä käytyä kamppailua sävytti Suomessa lisäksi nationalismin erisuuntien kannanmääritykset suhteessa Venäjään. Vaikka näkemyksissä oli eroja, vuo-

den 1905 suurlakkoon kulminoituneessa mobilisaatioissa ne hetkeksi häipyivät yhteiseksi koettujen tavoitteiden alle.¹⁴ Kansallisen yhtenäisyyden korostuminen sekä antoi tilaa poliittiselle radikalismille että häivytti sukupuolikonfliktia ja edisti siten osaltaan yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta ajavan joukkopainostuksen kasvua. Tästäkin näkökulmasta voi katsoa, että Suomessa kysymys naisten äänioikeudesta peittyi yleispoliittiseen kuohuntaan ja toteutui siitä syystä melko huomaamattomasti ja kansainvälisesti ottaen jopa ”liian varhain”. Tämän ei kuitenkaan tule johtaa sen tosiasian unohtamiseen, että suomalaiset naiset osallistuivat poikkeuksellisen aktiivisesti miesten rinnalla parlamenttiuudistusta ajavaan ulkoparlamentaariseen painostukseen ja lisäsivät siten merkittävästi lähes vallankumoukselliseksi kääntyneen mobilisaation voimaa ja volyymia. Ennen lakiuudistuksen hyväksymistä he myös joukkomielenosoituksin muistuttivat, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus todella piti sisällään myös naiset.¹⁵

Verrattuna Suomeen Uuden-Seelannin tilanne oli tässä suhteessa hyvin toinen. Maalla ei ollut emämaansa kanssa Suomen ja Venäjän suhteeseen verrattavaa poliittista jännitettä, vaikka eroa mielellään korostettiin puhumalla Uudesta-Seelannista eräänlaisena ”demokratian laboratoriona” vastakohtana vanhoilliselle Englannille. Toisaalta, yhtä mielellään korostettiin uskollisuutta brittiläiselle parlamentaariselle traditioille ja siitä juontuville poliittisille käytännöille. Niinpä kaksikamarijärjestelmä ja siihen liittyvä sosiaalinen kategorisointi siirtyi alkuvaiheessa luonnolliseksi osaksi myös Uuden-Seelannin parlamentaarista ra-

13. Åsa Karlsson Sjögren (2009) ”Voting Women before Women’s Suffrage in Sweden 1720–1870”. *Suffrage, Gender and Citizenship: International perspectives on Parliamentary Reforms*. Cambridge Scholars Publishing, Juhani Mylly (2006), *Edustuksellisen kansanvallan läpimurto. Suomen eduskunta 100 vuotta*. Edita, erit. s. 14–46; Sulkunen (2006).

14. Uusimmasta suurlakkotutkimuksesta ks. (2008) *Kansa kaikkivaltias: Suurlakko Suomessa 1905* (toim. Pertti Haapala, Olli Löytty, Kukku Melkas ja Marko Tikka). Teos; Marko Tikka (2009) *Kun kansa leikki kumingasta: Suomen suuri lakko 1905*. SKS.

15. Prosessista tarkemmin Sulkunen (2006).

kennetta. Emämaan mallin mukaan asuinpaikka, syntyperä ja yksilöllinen varallisuus olivat hallinnollisten rakenteiden pystyttämismvaiheessa täysien kansalaisoikeuksien ehtona. Naiset oli luonnollisesti suljettu valtiollisen vaikuttamisen ulkopuolelle, eikä tähän kysymykseen puututtu vielä silloinkaan kun miesten äänioikeutta tuntuvasti laajennettiin.¹⁶ Vasta kysymys maorien ja liikkuvan työväestön valtiollisista oikeuksista aktivoi myös naisten äänioikeudesta käytyä kamppailun. Kansalaisuuden määrittäminen ei siis Uudessa-Seelannissa motivoitunut niinkään valtiollisista suhteista tai luokkaristiriidoista vaan pikemminkin rotuun ja elämäntapaan liittyvistä tekijöistä. Kolonialismin oikeuttajana esiintynyt rotuylemmyys, länsimainen arvomaailma ja yhteiskunnallisen vakauden vahvistaminen muodostivat ne reunaehdot, joiden kautta valtiollista kansalaisuuskelepoisuutta Uudessa-Seelannissa ensisijaisesti arvioitiin.

Rotu, etnisyys ja sukupuoli

Rotukysymyksen nouseminen esiin äänioikeudesta keskusteltaessa ei kuitenkaan ollut ominaista vain Uudelle-Seelannille vaan rotuun tai etnisyyteen liittyvät rajankäynnit läpäisivät joko avoimesti tai piilevänä koko länsimaisen kansalaisuuskeskustelun. Suomessa, joka oli etnisesti hyvin homogeeninen maa, kiivaasta keskustelua rotujen välisistä suhteista ei tosin 1900-luvun alussa esiintynyt, mutta rajoja tähän suuntaan silti vedettiin. Etnisyys kätkeytyi uskontoon, jolla puolestaan oli tärkeä rooli kansalaisuus-kriteereitä määritettäessä. Kristilliset, tarkemmin ottaen luterilaiset arvot olivat se mentaalinen pohja, jolle hyväksyttävää kansalaisuuden mallia Suomessa rakennettiin. Niinpä kun kristinuskon tunnustaminen tuli vuonna 1906 kansalaisuuden edellytykseksi, esimerkiksi juutalaiset ja tataarit rajautuivat valtiokansalaisuuteen oikeuttavan äänioikeuden ulkopuolelle. Romanien ja saamelaisien asema oli itse äänioikeuden suhteen epäselvempi, mutta valtaväestön elämäntapa ja arvomaailma asetettiin näidenkin ryhmien suhteen itsestään selvästi tavoiteltavaksi malliksi. Minna Harjulan mukaan merkittävä osa sen enempää romaneista

kuin saamelaisistakaan ei ainakaan alkuvaiheessa käyttänyt äänioikeuttaan. Syynä saattoi olla omaan etniseen identiteettiin liittyvä kiinnittymättömyys suomalaiseen kansakuntaan, mutta myös se, että vakinaiseen asuinpaikkaan nojaava henkikirjoitusjärjestelmä ei yksinkertaisesti tavoittanut liikkuvaa elämää viettäviä väestöryhmiä.¹⁷

Jos rotu ei noussut Suomessa merkittäväksi keskustelunaiheeksi kansalaisuuden rajoista päätettäessä, Uudessa-Seelannissa tilanne oli päinvastainen. Tämä on helppo ymmärtää pelkästään maan siirtomaahistorian taustaa vasten. Kun maan valtiokehitys käynnistyi 1800-luvun alkupuolella, sen kantavana voimana toimivat brittiläisperäiset eurooppalaiset. Toisaalta maassa oli runsaslukuinen alkuperäisväestö, maorit, joka oli tavalla tai toisella taivutettava siviilisoivaan kansalaisuuskehitykseen länsimaisen valtiojärjestelmän turvaamiseksi. Tilanteen vaikeutta brittiläisten valtapyrkimysten kannalta kuvaa hyvin se, että eurooppalainen väestö ylitti maorien lukumäärän vasta 1800-luvun puolivälissä. Waitangin sopimuksella (*Treaty of Waitangi*) 1840 maan alkuperäisväestö saatettiin brittiläisen hallinnon piiriin ja sen jälkeen maa rakentui virallisesti kaksikulttuuriselle (bi-cultural) pohjalle. 1860-luvulla käydyt maorilaissodat osoittivat kuitenkin, että väestöryhmien välinen jännite säilyi tämänkin jälkeen eivätkä sitä kyenneet hävittämään edes pakehan arvomaailmaa välittävä koulutus ja uskonnollinen käännytystyö.¹⁸

16. Hyvän yleiskuvan äänioikeuden kehityksestä Uudessa-Seelannissa tarjoaa esim. Neil Atkinson (2003) *Adventures in Democracy: A History of the Vote in New Zealand*. University of Otago Press; naisten äänioikeuden osalta ks. Patricia Grimshaw (1987, 1972) *Women's Suffrage in New Zealand*. Auckland University Press/Oxford University Press.

17. Minna Harjula (2009) "Excluded from Universal Suffrage: Finland 1906–1917". *Suffrage, Gender and Citizenship: International perspectives on Parliamentary Reforms* (ed. by Irma Sulkunen, Seija-Leena Nevala-Nurmi and Pirjo Markkola). Cambridge Scholars Publishing, 106–119; juutalaisuus kysymyksestä Suomessa ks. Taimi Torvinen (1989), *Kadimab: Suomen juutalaisten historia* (Otava) ja romaneista Panu Pulma (2006) *Suljetut ovet: Pobjoismaiden romanipolitiikka 1500-luvulta EU-aikaan*. SKS.

18. Ks. esim. W. J. Gardner "A Colonial Economy". *The Oxford History of New Zealand* (ed. by W.H. Ol-

Äänioikeuskysymys nousi näissä oloissa vaikeasti ratkaistavaksi ongelmaksi, jossa törmäsivät yhteen maorien yhteisöllinen elämäntapa ja länsimainen, yksilön oikeuksia korostava ihmisenäkemyks. Kun äänioikeuden ehtona oli yksilöllinen maanomistus ja veronmaksukyky, ei monikaan maorimies täyttänyt asetettuja ehtoja. Kun ei myöskään toteutunut se odotus, että maorien kollektiivinen elämäntapa olisi länsimaistamisen myötä saatu murrettua ja alkuperäisväestö assimiloitua eurooppalaiseen järjestelmään, edustus kysymys pyrittiin ratkaisemaan toista tietä. Vuonna 1867 maoreille varattiin parlamentissa neljän paikan kiintiö, jotka maorit itse täyttivät omilla valintajärjestelmillään. Tämän ohella ne maorit, jotka täyttivät eurooppalaiset äänioikeuskriteerit, saivat äänestää myös yleisissä vaaleissa. Näille perusteille rakentui myös miesten yleinen äänioikeus vuonna 1867 ja mies ja ääni -periaatteen toteuttaminen vuonna 1890.¹⁹

Kahden väestöosan konfliktien rauhoittamiseen tähdännyt järjestely ei kuitenkaan tarjonnut maoreille ja eurooppalaisille siirtolaisille yhtäläistä poliittista tasa-arvoa vaan maorit jäivät monessa suhteessa heikompaan asemaan. Maoreille tarjottu paikkaluku ei vastannut heidän todellista osuuttaan maan väestöstä eikä riittänyt takamaan kaikkien heimojen ja sukujen (*tribes and families*) tasapuolista edustusta parlamentissa. Epäsuhtaan vaikutti myös se, että äänestyspiirien jaossa ulkopuolelle jäivät monet maorien asuttamat alueet. Demonstroidakseen epäoikeudenmukaisuuden kokemustaan ja korostaakseen oikeuksiaan kiistelyyn maahan maorit perustivatkin vuonna 1892 oman edustuksellisen organinsa, Kotahitanga Maori Parliamentin, jolla ei kuitenkaan ollut laillista statusta maan hallinnossa.²⁰

Sotaisat yhteenotot väestöryhmien välillä loppuivat 1860-luvulla, ja virallisesti Uusi-Seelanti alkoi tämän jälkeen entistä selkeämmin rakentua kaksikulttuuriselle pohjalle. Vaikeasti saavutetun rauhantilan hintana oli kuitenkin, kuten esimerkiksi Brian Moloughney ja John Stenhouse ovat osoittaneet, ankara rotupoliittikka, jonka kohtee-

na oli etenkin aasialaisväestö, mutta monet muutkin etniset ryhmät jäivät kansalaisoikeuksien ulkopuolelle rotuperimänsä vuoksi.²¹ Myös naisjärjestöjen keskuudessa rotukeskustelu kiihtyi 1900-lukua lähestyttäessä ja korostuksena oli tällöin itsestään selvästi eurooppalaisen väestön kulttuurinen ylemmyys, joka kohdistui muiden rotujen ohella myös maoreihin.²²

Ei varmasti ollut sattuma, että kysymys naisten äänioikeudesta aktivoitui ensimmäisen kerran vuosina 1876–79, eli samaan aikaan kun käytiin keskustelua maorimiesten valtiollisista oikeuksista. Taustalla piili kysymys, olivatko maorimiehet oikeutettomia valtiolliseen kansalaisuuteen kuin eurooppalaiset naiset siirtolaismiesten kumppaneina, uusien kansalaisten kasvattajina ja kotien ja perheiden suojelijoina. Kiinnostavaa kuitenkin on, ettei vastakkainasettelu ollut avointa vaan rotujen välinen suhde pulpahteli esiin ikään kuin sivulauseissa ja silloinkin etupäässä naisten välisenä hierarkkisointina. Esimerkiksi hallituksen esityksessä 1892 ehdotettiin äänioikeuden myöntämistä vain eurooppalaisille naisille. Myöskään kantaa vastustavissa argumenteissa ei ehdotettu äänioikeuden laajentamista kaikkiin maoreihin vaan vain niin kutsuttuihin 'puoliverisiin'. Tätä perusteltiin sillä, että "monilla näistä oli äänioikeuden omaavia eurooppalaisia palvelijoita" ja että he muutenkin olivat omaksuneet eurooppalaisen elämäntavan.²³

iver with B. R. Williams), 57–67, Raewyn Dalziel, "The Politics of Settlement". *The Oxford History of New Zealand* (ed. by W. Oliver with B.R. Williams), 87–103.

19. Atkinson (2003) 23–79.

20. Atkinson (2003) 23–27, 45–51, 59–61.

21. Brian Moloughney & John Stenhouse, "Drug-besotten, sin-begotten fiends of filth". *New Zealanders and the Oriental other, 1850–1920*. *New Zealand Journal of History* 1999/1, 43–64.

22. Esim. Roberta Nicholls (1996) *The Women's Parliament: The National Council of the Women of New Zealand 1896–1920*. Victoria University Press.

23. Esim. edustaja Kelly käytti tätä argumenttia: "[...] There are a number of Native women in this country who are half-castes, and, for that reason, are termed Natives. They are well educated, and many of them keep servants; and if the franchise is extended, as this Bill proposes, to European women the result will be in many cases that the European servants of these half-cast ladies will have the votes, while their edu-

Asetelmaa mutkisti maorimpiesten kanta, joista monet asettuivat vastustamaan kaikkien naisten äänioikeutta. Taustalla oli yhtäältä pelko pakehan ylivoiman kasvusta mikäli naiset saisivat äänioikeuden, mutta katsottiin myös, ettei naisten julkinen toiminta sopinut maorien omaan kulttuuriseen traditioon. Vedottiin siihen, että elämänpiirit jyrkästi jakava sukupuolijärjestelmä oli olennainen osa maorien maailmankuvaa. Naisten astumisen miesten ”pyhäksi” määritetylle julkiselle alueelle tuhoaisi siten, paitsi erillisiin toimintapiireihin jakautuneen yhteisöllisyyden, myös koko maorikulttuurin mentaaliset ja sosiaaliset peruspilarit.²⁴ Maorinaiset itse eivät kuitenkaan yksimielisesti jakaneet näitä käsityksiä. Tätä osoittaa muun muassa se, että eräät heistä toimivat hyvin näkyvästi omissa yhteisöissään ja vaativat myös naisille äänioikeutta maoriparlamentissa. Sen sijaan eurooppalaisten naisten organisoimisiin äänioikeusanomuksiin maorinaiset eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta osallistuneet.²⁵ Maoriväestölle äänioikeus ei näyttäytynytkään pelkkänä oikeutena vaan myös maorien kulttuuriseen identiteettiin kohdistuvana uhkana, jonka ulottumista omien yhteisöjen perustasolle pyrittiin kaikin tavoin salpamaan. Lopputulos kuitenkin oli, että vuonna 1893 myös maorinaiset sisällytettiin uudistukseen, joka avasi Uuden-Seelannin naisille valtiollisen äänioikeuden. Toiveet, joita ratkaisua puoltaneet pakehan miehet asettivat uudistukseen, kiteytti eräs edustajista näin: ”Uudistus antaa naisille itsenäisyyden ja mahdollisuuden vaikuttaa kansalaisen oikeuksin. Se tulee edistämään rodun hyvinvointia ja parantamaan siten tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksia.”²⁶

Luokka, sukupuoli ja äänioikeus

Rasistisista kytkennöistä huolimatta kiihkein keskustelu naisten äänioikeudesta käytiin Uudessa-Seelannissa kuitenkin vasta kun periaatteellinen vastakohtaisuus maorien ja pakehan välillä oli tasoittunut. Tällöin kysymys yhteiskuntaluokista alkoi jakaa poliittista kenttää ja samoin kuin Euroopan maissa, luokan ja sukupuolen suhde oli Uudessa-Seelannissakin ratkaistava kun

kansalaisuuden modernia muotoa sovitettiin syntyvään kansalaisyhteiskuntaan. Tässä suhteessa Uusi-Seelanti sekä noudatti Englannin esimerkkiä että poikkesi siitä. Yhteistä oli se, että poliittisen kansalaisuuden piiriä laajennettiin asteittain liberaalien näkemysten mukaisesti eli varallisuusrajoja myötäillen. Molemmissa maissa periaatteessa koko miesväestö sisällytettiin äänioikeuden piiriin ennen kuin naisten valtiollisia oikeuksia ryhdyttiin edes vakavasti pohtimaan. Erona puolestaan oli Uuden-Seelannin tuntuvasti ripeämpi demokratisoitumiskehitys Englantiin verrattuna sekä naisten näkyvä asema nuoren kansakunnan rakennustyössä.

Vaikka Uuden-Seelannin eurooppalaisen väestön sosiaalinen rakenne oli suhteellisen homogeeninen ja siten demokratiakehitykselle otollinen, selvää erottautumista eri ryhmien välillä silti tapahtui. Brittiläisperäinen johtava eliitti otti itsestään selvästi paikkansa sekä maan hallinnossa että sivistys- ja kulttuurielämässä. Alimpaan statukseen puolestaan sijoittuivat miehistä muun muassa kiertelevät paimenet, keritsijät ja kaivostyöläiset, naisista palvelijattaret ja

cated mistresses will be denied the franchise altogether [...]. *New Zealand parliamentary Debates*. Valtiopäiväkäsittelystä ks. myös Grimshaw 1987 (1972); Atkinson (2003) 81–94.

24. Ks. erityisesti ed. Wahawahin lausunto, jossa hän piti mahdottomana maorinaisten osallistumista parlamenttiin maorien omiin perinteisiin vedoten: “[...] These seremonies were all sacred, and always performed solely by men. The women were not allowed to join in or interfere with these seremonies [...] it was taken as a bad omen if they did so. [...] This was the state of things when you came to introduced Christianity, and even then we saw that this same rule applied. [...] It is only within the last few years that the voices of fanatical women have been heard in the streets of Wellington and Gisborne and other places [...]. *New Zealand Parliamentary debates, August 15 to September 5, 1893*, 303–304.

25. Grimshaw 1987 (1972), 89–90; Tania Rei, *Maori Women and the Vote*. Huia Publishers, 1993, passim. Maoriperinteistä ja naisten asemasta maoriyhteisöissä ks. myös Judith Binney, “Some Observations on the Status of Maori Women”. *The New Zealand Journal of History* 2/2004; Arapera Blank (1980), “The Role and Status of Maori Women. *Women in New Zealand Society* (ed. by Phillida Bunkle and Beryl Hughes). George Allen & Unwin, 34–51.

26. Ed. McCullough’n puheenvuoro. *New Zealand Parliamentary debates, August 15 to September 5, 1893*, 146.

*Äänestys Ruoveden Haubon koululla 3.7.1916. Vaalilautakunnan jäsenet vasemmalta: Nestori Haubo, Jubo Honkanen, Sulo Salmijärvi, Kalle Pansa ja Vibtori Jussila. Taustalla Olga Saari-
nen ja järjestysmiehinä Matti Abonen ja Herman Törmä. Museovirasto.*

Jumäk 30 1916

Älsk din hustru

Alla våra barns bästa
är att de skall bli
kunniga och friska

tehdastyöläiset. Vastakkain äänioikeuskustelussa eivät siten Uudessa-Seelannissa joutuneet vain miehet ja naiset, vaan kamppailua käytiin samalla myös kansalaisuuteen oikeuttavista sosiaalisista perusteista.

Naisten äänioikeusvaatimuksia vauhditti merkittävästi se, että vuonna 1891 toteutunut miesten yleinen äänioikeus sisällytti valtiokansalaisuuden piiriin maorimiesten ohella myös tilapäistöitä tekevät kiertelevät työmiehet. Lain valmistelun yhteydessä puhkesi kiivas keskustelu, jossa vastakkain asettuivat liikkuvaa elämää viettävät miehet ja yhteiskunnan stabiliteettia ja kansakunnan tulevaisuutta turvaavat vaimot ja äidit. Kysyttiin haastavasti, kumpi näistä ryhmistä oli oikeutetumpi valtiokansalaisuuteen. Kysymys sisälsi kuitenkin samalla ristiriitaisen implikaation: jos ja kun naisten edellytettiin äiteinä, vaimoina ja kotielämän vaalijoina turvaavan yhteiskunnan vakautta, heidän 'todellisen luontonsa' katsottiin samalla toteutuvan juuri perheen privatisoivassa elämäntilanteissa. Tämä puolestaan tarjosi oivan argumentin naisten äänioikeuden vastustajille, joiden mukaan juuri naisille tarjoutuva kodin ulkopuolinen poliittinen toiminta rikkoisi nuoren kansakunnan vielä hauraan stabiliteetin ja sosiaalisen harmonian.

Molempien näkemysten taustalla vaikutti voimakkaasti siirtolaisten omaksuma brittiläinen perinne, jossa sukupuolittunut sfäärijako oli jo 1800-luvun alussa edennyt suhteellisen pitkälle, mutta jonka piiriin olivat heikoiten integroituneet ne työläisryhmät, joista Uuden-Seelannin siirtolaissäestö suurelta osin koostui. Näiden piirissä perhe-elämän todellisuus ei useinkaan kohdannut niitä ihanteita, joita ylempät väestöryhmät pitivät malleina ja esittivät yleisinä suosituksina sekä emä- että siirtomaassa.²⁷ Asetelmaan sisällyntynyt hierarkkisuus näkyi myös virallisessa keskustelussa, jossa vastapareiksi eivät itsestään selvästi asettuneet miehet ja naiset vaan sosiaalinen ero piirrettiin myös naisten välillä. Kuten Uuden-Seelannin parlamentissa käydyt keskustelut osoittavat, useiden edustajien oli tuntuvasti helpompaa hyväksyä äänioikeuden myöntämi-

nen ylempien väestöryhmien naisille kuin tehtaiden naistyöläisille. Monissa puheenvuoroissa näiden katsottiin jo pelkällä olemassaolollaan uhkaavan nuoren kansakunnan sosiaalista järjestystä ja arvomaailmaa. Mielenkiintoista on, että kriittisiä kantoja eivät tässä suhteessa suinkaan edustaneet vain konservatiiviset valtiopäivämiehet vaan myös monet liberaalit esittivät epäileviä mielipiteitä.²⁸

Alimpien väestöryhmien naiseen kiteytyi täten myös Uudessa-Seelannissa kärjistyneimmin moderniin kansalaisuuteen erottamatta kuuluva luokan ja sukupuolen välinen dilemma. Ongelmaa ratkottiin Uudessa-Seelannissa liberaalin mallin mukaisesti, eli poliittisia oikeuksia laajennettiin ensin eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvaan miesväestöön, jolloin viimeiseksi ja vaikeimmin ylitettäväksi vedenjakajaksi jäi sukupuolirajaja. Rajalinjasta pidettiin Uudessa-Seelannissa kiinni myös vuoden 1893 äänioikeus uudistuksessa, jossa naisille myönnettiin kyllä valtiollinen äänioikeus, mutta parlamenttiin heitä ei edelleenkaan laskettu.

Tässä suhteessa tilanne oli toinen Suomessa, jossa kansalaisuuden kaikki komponentit oli ratkaistava lyhyen, vallankumouksellisen ajan sisällä yhtäaikaa. Suurlakkoon kulminoitunut nationalistinen tendenssi tiivistä eri väestöryhmiin kuuluvien rivejä ja häivytti samalla sukupuolirajaa kansakuntaa jakavana kategoriana. Vanhoillinen säätyjärjestelmä korosti puolestaan äänioikeuden ulkopuolelle jäävien miesten ja naisten etujen yhteyttä. Sukupuolirajan peittymistä edesauttoi lisäksi kielikysymys, joka luokkakajakoon kytkeytyneenä muovasi voimakkaasti nationalismiin luonnetta niin suomen-

27. Englannin keskiluokkaisista perheihanteista 1800-luvulla Leonore Davidoff & Catherine Hall (2002, 1987), *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class, 1780–1850*. Routledge; siirtolaisten taustoista Charlotte Macdonald (1990), *A Woman of Good Character: Single Women as Immigrant Settlers in Nineteenth-century New Zealand*. Bridget Williams Books; ks. myös Olssen & Levesque (1978); Erik Olsens, "Families and Gendering of European New Zealand in the Colonial Period, 1840–1880". *The Gendered Kiwi* 1999, 3–62.

28. *New Zealand Parliamentary Debates 1892–1893*, passim.

kuin ruotsinkielistenkin keskuudessa. Etenkin säätyedustuksessa heikoille jääneiden suomenkielisten keskuudessa 'kunnon kansalaisen' ihannekuva kiinnittyi voimakkaasti suomenkielisyyteen ja sitä kautta maalaisiin ja luterilais-uskonnollisiin arvoihin. Näihin näkemyksiin sisältyi vankka sukupuolten kumppanuutta painottava tendenssi, mitä ilmensivät selvästi myös naisten äänioikeudesta vuosina 1905–06 käydyt keskustelut.²⁹

Uudessa-Seelannissa kielikysymys ei sen sijaan noussut näkyväksi kiistakysymykseksi äänioikeuskeskusteluissa, mutta sisältyi silti sielläkin erottamattomasti modernin kansalaisuuden määreisiin. Esimerkiksi virallinen kieli, jota parlamentissa käytettiin, oli itsestään selvästi englantia ja yhtä itsestään selvästi maorin kieli oli sille alisteinen. Samoin opetuksen ja virallisten instituutioiden kieli oli englantia. Viesti siis oli, että yltääkseen 'kunnon kansalaiseksi' myös maorien oli ensin opittava englantia ja sisäistettävä sen myötä kieleen sisältyvä ja sitä välittävä arvomaailma, joka myös Uudessa-Seelannissa valtion virallisesta tunnustetun huolimatta nojasi länsimaiskristilliseen perustaan.

Demokraattinen kansalaisuus ja liberalismien rajat

Suomen ja Uuden-Seelannin poliittisten traditioiden ja kulttuuritaustojen erot ovat sittemmin heijastuneet myös naisten äänioikeutta koskevaan keskusteluun ja sitä koskevaan tutkimukseen. Naisten äänioikeutta koskevassa angloamerikkalaisessa ja yleisemminkin kansainvälisessä tutkimuksessa on painokkaasti korostettu liberalismien ja naisten oikeuksien laventamisen välistä yhteyttä. Uuden-Seelannin parlamenttikeskustelut kuitenkin osoittavat että suhde oli paljon mutkikkaampi. Selvää yhteyttä liberalismien ja naisten äänioikeuden tukemisen välillä ei ollut, ja keskusteluissa konservatiivit edustivat usein radikaalimpaa linjaa kuin poliittinen vastapuolensa. Tässä suhteessa Suomessa oli nähtävissä samankaltaisia piirteitä. Kiinnostavaa näet on, että Suomessa vain eräät ruotsinkielisiin lukeutuvat liberaalit pontevasti vastustivat yleisen

ja yhtäläisen äänioikeuden ulottamista naisiin.

Toisaalta on muistettava, että Suomessa liberaalit eivät muodostaneet mitään yhtenäistä poliittista ryhmittymää vaan ideologian erilaisia variaatioita esiintyi useassa puolueessa. Asetelma oli tässä suhteessa selkeämpi Uudessa-Seelannissa, jossa poliittinen päälinja alkoi 1800-luvun lopulla kulkea liberaalien ja konservatiivien välissä, joskin raja oli vielä kovin häilyvä. Molemmat ryhmittymät nojasivat väljiin liberaaleihin periaatteisiin ja kiista koski usein perinteen tulkintaa. Niinpä myös keskusteltaessa naisten äänioikeudesta liittoutumat hajosivat ja sekä puoltavissa että vastustavissa kannoissa vedottiin John Stuart Milliin. Esimerkiksi naisten äänioikeuden puolesta parlamentissa näkyvimmin taistellut konservatiiviedustaja Sir J. Hall siteerasi Milliä perustellessaan molempien sukupuolten yhtäläistä oikeutta valtiokansalaisuuteen.³⁰ Samaan Milliin perintöön vetosi kuitenkin myös kapteeni Russel, joka julisti olevansa todellinen liberaali ja pitävänsä tiukasti kiinni liberalismien siitä periaatteesta, ettei edustusta ole ilman verotusta. Ja koska valtaosa naisista ei tätä ehtoa täyttänyt, heille ei hänen mukaansa tulisi myöskään antaa äänivaltaa valtiollisissa vaaleissa.³¹ Tulkitavaikeuksia liberalismien oikeasta perinnöstä kiihdytti lisäksi työväenliikkeen voimistuva vaikutus liberaaliryhmittymän linjauksiin 1800-luvun lopulla.

29. Sulkunen (2004).

30. Hall tähdensi: "John Stuart Mill says: 'In the preciding argument for universal but graduated suffrage, I have taken no account of difference of sex. I consider it to be as entirely irrelevant to political right as difference in height or in the colour of hair. [...] No one now holds that women should be in personal servitude – that they should have no though, wish, or occupation but to be the domestic drudges of husbands, fathers, or brothers [...]' *New Zealand Parliamentary Debates, June 23 to July 20, 1892, 167–169.*

31. *New Zealand Parliamentary Debates, June 23 to July 20, 1892, 186–188.* Väitteellään "One of the great principles of true Liberalism is that there shall be no taxation without representation" Russel kuten monet muut edustajat kiistivät myös maorien oikeutuksen poliittiseen kansalaisuuteen.

Keskeiseksi ongelmaksi näyttikin muodostuvan, mikä oli demokraattisten oikeuksien ja klassisen liberalismien välinen suhde ja miten tätä suhdetta tulisi soveltaa naisten äänioikeuteen. Joukossa oli tosin myös niitä, jotka vero- ja varallisuuskyynyksistä piittaamatta pitivät vain yksinkertaisesti mahdollisena valtiollisen äänivalan myöntämistä naisille. Näitä näkemyksiä viljeli muun muassa edustaja Whitmore³² jonka asenteellisten äänenpainojen taustalta heijastui kuitenkin myös monille liberaaleillekin tunnusomainen pelko työläisnaisten kasvavasta vaikutusvallasta, mikäli sukupuolirajoihin kajottaisiin poliittisia oikeuksia määritettäessä. Edustaja Fish, joka oli kiihkeä naisten äänioikeuden vastustaja, väitti muun muassa, että naisten oikeuksien vankkana puolustajana tunnettu Sir Robert Stout olisi pyrkinyt kulissien takana estämään naisten äänioikeuden toteutumisen. Manöverin tavoitteena olisi ollut sulkea nimenomaan työläisnaiset poliittisten oikeuksien ulkopuolelle.³³ Stoutin kaltaisille liberaaleille poliittisten oikeuksien raja kulki siis selkeästi keskiluokan ja työläisnaisten välissä.

Oman kiinnostavan lisänsä valtiopäivämiesten kantoihin toi niin Suomessa kuin Uudessa-Seelannissa tuolloin erittäin ajankohtainen alkoholikysymys. Suomessa, jossa raittiusliike kytkeytyi tiiviisti nationalismiin ja siihen sidoksissa oleviin kansalaisjärjestöihin sekä toisaalta sosialistiseen työväenliikkeeseen, naisten äänioikeuden suhde alkoholipolitiikkaan ei irtaantunut miksiäkään merkittäväksi erilliskysymykseksi. Päinvastoin, naiset toimivat aktiivisesti raittiutta ajavissa yhteisjärjestöissä, joissa yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta perusteltiin yleisesti sillä, että sen toteuttamisella taat-taisiin vihdoon kieltoihin hyväksyminen ja voimaantulo. Nationalistiselta kannalta kieltoihin säätämistä pidettiin tärkeänä terveen ja elinvoimaisen kansakuntakehityksen turvaamiseksi. Työväenliike puolestaan perusteli kieltolakivaatimusta viinakapitalismin tyrehdyttämällä ja sen tuottamien turmiolisten vaikutusten salpaamisella sosiaalisten ongelmien muutenkin rasittamaan työväestöön.³⁴

Uudessa-Seelannissa sitä vastoin maan tiukimman rajoituspolitiikan puolestapuhujaksi profiloitui naisten äänioikeusliike, joka angloamerikkalaiseen malliin kanavoitui keskeisesti Valkonauhaliikkeeseen. Tämä johti jyrkkään ja vahvasti sukupuolittuneeseen vastakkainasetteluun alkoholiteollisuuden ja -kaupan edustajien kanssa. Näyttääkin siltä, että liberalististen periaatteiden esittäminen naisten äänioikeuden vasta-argumenttina nousi sangen usein vapaan viinakaupan puolustamisesta, jota ryyditettiin laizzes faire -argumenteilla. Toisaalta liberaaleihin arvoihin vedottiin myös raittiutta puoltavissa kannanotoissa. Esimerkiksi Sir Robert Stout muistutti siitä, että liberalistisen talousjärjestelmän onnistumisen takaa-vat sivistyneet ja ahkerat kansalaiset, joiden suojaksi alkoholirajoitukset eivät olleet vain suotavia, vaan myös humanisuuden periaatteen kannalta välttämättömiä.³⁵ Myöskään työväenliikkeen kannat eivät Uudessa-Seelannissa olleet lainkaan niin yksimielisen suopeita kieltoilaille kuin Suomessa, vaan asenteita leimasi pikemminkin ambivalenttisuus. Alkoholien liikakäytön synnyttämiä ongelmia ei voitu kieltää mutta liberaaleja arvoja korostavassa maassa ei myöskään ollut helppoa hyväksyä ylhäältä päin tulevia holhoavia asenteita, ei varsinkaan jos niiden esittäjänä oli keskiluokkaisten naisten toimintakentäksi leimautunut Valkonauhaliike. Vastustuksen taustalla oli lisäksi pelko työmiesten tärkeiden kokoon-

32. Hänen mukaansa: "[...] the country must be said to be tottering to its fall when women have too much power in their hands, because it means that the men have shirked their proper duty in any such country." Ibid.

33. *New Zealand Parliamentary Debates, June 23 to July 20, 1892*, 646–647; liberaalien kannoista yleisemmin ks. esim. Olssen & Levesque (1978).

34. Irma Sulkunen (1986) *Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. SHS; Irma Sulkunen (1987), "Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus", *Kansa liikkeessä* (toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius). Kirjayhtymä, 1987.

35. Tony Gridd, "Prohibition: The Church and Labour". *New Zealand Journal of History* 1981/2.

tumispaikkojen häviämisestä, jos kapakat suljettaisiin.³⁶

Sekä raittius- että työväenliikkeen järjestäytymistä muovannut sukupuolittunut vastakkainasettelu kumpusi Uudessa-Seelannissa selvästi brittiläisestä liberalismista, joka salpasi poliittista radikalismia, mutta muovasi samalla käsityksiä kansalaisidentiteeteistä ja poliittisista oikeuksista sukupuolittain jakautuneeseen suuntaan. Ratkaisevassa roolissa oli tällöin työväenliike, joka Uudessa-Seelannissa vaikutti voimakkaasti liberaalipuolueen linjaan 1890-luvulla. Toisaalta työväenliike vahvisti liberaalipuolueen demokraattisia voimia, minkä tuloksena miesten yleinen äänioikeus toteutui vuonna 1891. Toisaalta se kuitenkin aktivoi myös vastustavia asenteita suhteessa naisten äänioikeuteen. Kuten erityisesti Uuden-Seelannin teollistuneimman kaupungin, Dunedin'in osalta on osoitettu, monet järjestäytyneet miehet pitivät naisia uhkana työmarkkinoilla, mistä syystä naisilta suljettiin pääsy miesten perustamiin työväenjärjestöihin ja ammattiyhdistyksiin. Ainoan poikkeuksen muodosti ompelijattarien yhdistys, jonka eräät ammattiyhdistysmiehet perustivat naisille vuonna 1889. Ompelijattarien yhdistys joutui kuitenkin monien ammattiyhdistysmiesten aggressioiden kohteeksi, kun se itsenäistyi ja alkoi aktiivisesti vaatia naisten poliittista tasa-arvoistamista. Myös eräät liberaalit valtiopäivämiehet, jotka aiemmin olivat tukeneet naisten äänioikeutta, kääntyivät tällöin sen vastustajiksi.³⁷

Työläismiesten asenne perustui liberaalin tradition välittämään näkemykseen sukupuolten välisestä, julkista ja yksityistä myötäilevästä kahtiajaosta. Poliittinen kenttä ja työmarkkinat olivat tämän näkemyksen mukaan miesten aluetta, naisten puolestaan koti ja yhteiskunnallisten järjestöjen sosiaalinen sektori. Siksi myös kamppailua naisten äänioikeudesta, tai pikemminkin sen vastustusta, leimasi kiivas väittely naisten 'todellisesta' luonnosta ja sen mukaisesta paikasta uudessa, demokraattisessa yhteiskunnassa. Uudessa-Seelannissa demokration ei siis ymmärretty toteutuvan universaaleina, miesten ja naisten yhtäläisinä oi-

keuksina, vaan tasa-arvoiset oikeudet ja velvollisuudet muotoutuivat itsestään selvästi sukupuolittuneen maailmankuvan ohjauksena. Konkreettisesti tämä ilmeni demokration tavoitteita ajaneen järjestökentän jyrkästi sukupuolittain jakaantuneessa rakenteessa: miehet organisoituivat työväenjärjestöihin ja ammattiyhdistyksiin, naiset Valkonauhaliikkeeseen.

Suomessa tilanne oli tässä suhteessa toinen. Liberaali traditio oli ohut ja hallitseva nationalistinen ideologia nojasi keskeisesti yhteisöllisyyttä painottavaan talonpoikaiseen arvomaailmaan. Sukupuolten välinen työnjako ei ollut kehittynyt yhtä jyrkäksi kuin Uudessa-Seelannissa ja etenkin julkisen ja yksityisen välinen raja oli vielä häilyvä. Miesten ja naisten yhteisjärjestäytyminen oli tuntuvasti yleisempää kuin sukupuolittain jakautunut ja naisten äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden hyväksymisen kannalta tärkeäksi muodostui ennen muuta työväenjärjestöissä tapahtunut yhteistoiminta. Tämä kaikki heijastui tapaan, jolla demokration tavoitteet Suomessa asetettiin ja jonka mukaisina ne onnistuttiin suurlakon tuoksinassa viemään läpi. Paradoksaalisesti voikin väittää, että Suomessa naisten varhainen sisällyttäminen yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustui itse asiassa liberaalin poliittisen perinnön ohuuteen,

36. Uuden Seelannin alkoholipoliitikasta yleisesti ks. A.R. Grigg (1978) *The Attack on the Citadel of Liquor: A Study of the Prohibition Movement in New Zealand, 1894-1914*. Ph.D. thesis University of Otago; Paul John Christoffel (2006) *Removing Temptation: New Zealand's Alcohol Restrictions, 1881-2005*. Doctoral thesis, Victoria University of Wellington. Valkonauhaliikkeen roolista esim. Phillida Bunkle (1980) "The Origins of the Women's Movement in New Zealand: The Women's Christian Temperance Union 1885-1895". *Women in New Zealand Society* (ed. by Phillida Bunkle and Beryl Hughes). George Allen & Unwin, 34-51.

37. (1993) *Women Together: a History of Women's Organisations in New Zealand* (ed. by Anne Else). Daphne Brasell Associates Press; H. Roth (1973) *Trade Unions in New Zealand: Past and Present*. Reed Education; Annabel Cooper, Erik Olssen, Kirsten Thomlinson and Robin Law (2003) "The Landscape of Gender Politics: Place, People and Two Mobilisations". *Sites of Gender: Women, Men & Modernity in Southern Dunedin, 1890-1939* (ed. by Annabel Cooper & Robin Law). Auckland University Press, 15-49.

jolloin radikaali demokratia saattoi esteittä levitä modernisoituvaan poliittiseen järjestäytymiseen ja johtaa kansainvälisesti tarkastellen hämmästyttävän moderniin lopputulokseen.

Naiskansalaisuuden kahdet kasvot

Se, miten eri tavoin demokraattinen naiskansalaisuus Uudessa-Seelannissa ja Suomessa ymmärrettiin, näkyi kiinnostavasti äänioikeusuudistusten jälkeisessä toiminnassa. Suomessa naiset käyttivät alusta lähtien saamiaan oikeuksia täysimittaisesti ja muovasivat siten omalla toiminnallaan valtiokansalaisuutensa rajat, jotka – kiinnostavaa kyllä, alkoivat nopeasti myötäillä liberaalista perinteestä nousevaa sukupuolittuneisuutta. Sukupuolikategorian ei kuitenkaan katsottu jakavan elämänpiirejä horisontaalisesti naisyksityiseksi ja miesjulkiseksi, jossa rajalinja olisi kulkenut yhtäältä naisten hallinnoiman kodin ja perheen yksityisen piirin ja toisaalta poliittisilla ja taloudellisilla kentillä tapahtuvan miehisen toiminnan välillä. Suomessa sukupuolijako vedettiin vertikaalisesti koko yhteiskuntakoneistoon, joka alkoi myös poliittisessa toiminnassa jakaantua feminiiniseen ja maskuliiniseen lohkoon. Jako määritettiin parlamentarisessa toiminnassa, ja jaon tuottamiseen osallistuivat aktiivisesti myös naiset itse.

Uudessa Seelannissa puolestaan sukupuolten yhteiskunnallista roolia horisontaalisesti jakava rajalinja säilyi vahvana ja tätä linjaa myötäilivät myös äänioikeusuudistuk-

sen aktivoimat toimintakentät. Tämä näkyi mielenkiintoisesti tavassa, jolla vaalikelpoisuuden ulkopuolelle jätetyt naiset ryhtyivät vuoden 1893 jälkeen toimimaan. Äänestämiseen kyllä panostettiin ja naisten äänestämisprosentti nousikin yllättävän korkeaksi heti ensimmäisissä vaaleissa. Koska omia edustajia ei voitu saada parlamenttiin, naiset yhdistivät voimansa ja kanavoivat vaatimuksensa miespuolisten parlamenttiedustajien kautta, jotta nämä ottaisivat valtiopäivillä huomioon myös naisten elämänpiiriin kuuluvat asiat. Tästä 'naisten parlamentista' muodostui merkittävä poliittinen painostusryhmä, joka toi naisille yhteiskunnallista vaikutusvaltaa, mutta rajasi heidät kuitenkin poliittisen päätöksenteon ulkopuolelle. Liberaalin perinteen mukainen raja julkisen ja yksityisen välillä täten säilyi, samoin sukupuolten välinen hierarkkinen suhde julkisen politiikan kentällä. Tähän välilliseen parlamentaariseen vaikutuskanavaan ainakin osa naisista oli naisjärjestöjen virallisten kantojen mukaan alkuvaiheessa tyytyväisiä. Uuden-Seelannin kansallinen naisjärjestö (*The National Council of the Women of New Zealand*) jopa erosi vuonna 1909 Kansainvälisestä Naisliitosta (*International Council of Women*), koska sen piirissä katsottiin naisten saavuttaneen äänioikeuden myötä sen yhteiskunnallisen aseman, jota olivat tavoitelleet. Näiden käsitysten yhteiskunnallista läpäisyvoimaa osoittaa hyvin se, että ensimmäisen naisen onnistui päästä Uuden Seelannin parlamenttiin vasta 1933, vaikka tämä oikeus oli saatu jo vuonna 1919. ■